

HELSINŠKI PARLAMENT GRAĐANA U BEOGRADU

Bosna - talac Jugoslavije

Nisam očekivao ovako ružan raspad kaže Milovan Đilas • Naš politički govor je drugačiji — kod nas demos znači etnos, a etnos znači rat smatra Dušan Janjić • Zemlja u kojoj su pregovarači stranci nema smisla postojanja, rekao je Zdravko Grebo • Bili smo faktor evropske stabilnosti i mira, tvrdi Ćuro Kovačević

Jugoslovenski politički pojmovnik je nešto drugačiji od normiranog političkog govora u svetu. Kod nas demos ne znači što i drugde, nego znači etnos, a etnost znači — rat.

Mali pojmovni priručnik sačinio je **Dušan Janjić**, osnivač Etničkog foruma građana, za tridesetak stranaca koji su sakupili hrabrosti da se u nedelju 7. jula, nađu na zasedanju Helsinškog parlamenta građana u Beogradu, pod okriljem dugo građenog hotela „Jugoslavija“. Na iznenađenje, došli su ljudi iz cele Evrope, pa i iz Kanade i SAD, a još je veće iznenađenje predstavljao dolazak građana Jugoslavije iz Ljubljane, Prištine, Zagreba, Novog Sada, Skoplja, Sarajeva.

U Jugoslaviji, čiji su čvor pokušali da razdreše okupljeni društveni radnici, nevezani za institucije, uticajni, ali bez društvenih položaja, naučnici od ugleda, po svoj prilici komunizam je mogao da bude tučen samo nacionalizmom. A kako to duboko osećanje pripadnosti ne može, kad se razbukta, zauzdati onaj ko ga je potpalio, to se događa ovo što preti ratom koji svakako neće ostati samo na ovim meridijanima.

Pobuna u Sloveniji i sva pretkazanja onoga što sledi u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini pokazali su svu krhkost evropskog ujedinjavanja. Umesto spajanja 12 žutih zvezdica u čvrstu plejadu, kojoj teži ostatak Starog kontinenta, sada se, očito, odlažu fuzije jer je neko zanemario istorijsko sećanje naroda i podgrejane stare težnje.

Gosti iz inostranstva

Avionima, autobusima i još mogućim komunikacijama na susret Helsinškog parlamenta građana u beogradskom hotelu „Jugoslavija“ stigli su **Adam Mihnjik, Branislav Gerenek i David Varšavski** iz Poljske, **Laslo Rajk, Andraš Vadveldi, Ena Karodi, Ferenc Mislivek i Geza Tešani** iz Mađarske, **Ernest Gelner i Meri Kaldor** iz Velike Britanije, **Kun Koh i Minjan Faber** iz Holandije, **Gert Vajskirhen, Kristina Merks i Diter Ešer** iz Nemačke, **Tom Harison i Džodi Džensen** iz SAD, **Endrju Pakula** iz Kanade, **Mirad Belge** iz Turske, **Toni Liversage** iz Danske, **Marina Pavlova Silvanskaja** iz SSSR, **Bernar Dreano** iz Francuske, **Aleksander Langer** iz Evropskog parlamenta, **Stefan Tafrov** iz Bugarske, **Smaranda Jenahe** iz Rumunije, **Ulo Lanoja** iz Estonije, **Antonio Papiska, Tom Benetelo, Antonio Letiere, Đanpjero Rasimeli, Nikola Ćernigoj, i Augusta de Piero Barbua** iz Italije.

Tigrova koža

Okupljenim strancima, čija informisanost o problemu može uvek da se stavi pod upitnik zbog razlika izvora informacija, u toku prepodneva data je prilika da od domaćih učesnika dobiju koliko-toliko realnu sliku enigme Jugoslavija. Rezultat je na kraju prvog dela nezvanično izrekla Engleskinja **Meri Kladoriz Sonju Liht** kopredsednik Helsinškog parlamenta građana: mračno, tamno. Vaš izveštač bi dodao i mučno, ali kao da smo se već pomirili sa sudbinom.

Nije, svakako, lako objasniti strancu da nije problem samo u Sloveniji; danas — sutra Slovenci će otići, ali šta biva sa „tigrovom kožom“ naše geografije, u kojoj je nemoguće izaći svakom etnosu u susret čistom etničkom državom? I kako izvesti genezu po kojoj je ova zemlja, decenijama faktor stabilnosti i mira, odjednom postala fitilj za Evropu?

Naravno, od uzroka sada, dok se puca, postaju važniji požari na ratištima, pa je stoga taj zadatak bio dominantan: kako pomoći Jugoslaviji, pa time i sebi, ostatku sveta?

Neokonzervativni odgovor velike Evrope, reći će već pominjani Janjić, sve je žešći, a neofašizam i nacionalizam, šovinizam, ksenofobija postaju sve češći odgovori na strah naroda od gubljenja identiteta u udruženoj Evropi. Kod nas tog straha nema. Ukoliko Evropa ne odgovori oblicima građanske solidarnosti, brzo ćemo se vratiti u predintegraciono stanje.

Spasavajući Jugoslaviju, Evropa, zapravo, spasava sebe. Po tom, i još po nečemu, jugoslovenska kriza je pre svega evropska kriza.

Voljni i kadri

Šta još, i ko još, može da utiče mirotvorno na razjedinjene jugoslovenske narode?

— Jugoslovenska kriza je samo najdrastičnija forma krize Istočne Evrope, koja ne pogađa samo višenacionalne zemlje — smatra **Milovan Đilas**. Ako to i ne pogodi vitalno zapadne zemlje, bar će ih potresti veoma ozbiljno i dovesti ih do međusobnih podela. Rušenjem komunizma nastao je zaokret u čovečanstvu, a zapadne zemlje ne mogu da ostanu van vrtloga koji je zahvatio deo Evrope.

Đilas je i sam to predviđao, ali je priznao da toliko ružan raspad ipak nije mogao da predvidi. U sukobima koji, po razvoju događaja, slede, očekuje se rat između Srbije i Hrvatske, s tim što će se obe pre toga proglasiti suverenim, a zatim i rat sa verskim obeležjima, naročito u Bosni i Hercegovini. Dalje slede nova žarišta: digli bi se Albanci na Kosovu, posle čega ni Albanija ne bi mogla da miruje; Muslimani (i sa malim i sa velikim) bili bi uvučeni u borbe, a islamske zemlje bi pritekale jednovernoj braći u pomoć.

— Kad to počne, nikakav Savet bezbednosti neće moći da pomogne — rekao je Đilas o ovom koncentričnom širenju ratišta. On je takođe pokušao da gostima ukaže na propagandne ratove na ovim prostorima, kao i na već pomenutu terminološku grešku: svi su, rekao je, nacionalisti, pa zvali oni sebe demokrate ili socijalisti. Čak u tzv. boljševičkoj Srbiji ima mnogo više uticaja opozicija, u parlamentu i u slobodnoj štampi, nego što je to slučaj u tzv.

mladoj demokratiji. Zato je izlaz veoma teško naći sa sadašnjim rukovodstvom, a platforma **Gligorov—Izetbegović** donekle predstavlja razrešenje. U protivnom, možda bi kao spasioci mogli da profunkcionišu SAD i SSSR; ukoliko su SAD voljne, a SSSR kadar.

U centrifugi

Bosna, pominjana često kao odgonetka zagonetke Jugoslavija, traga za faktorima integracije panično, svesna da će se najkrvavije stranice nove istorije napisati baš ovde. Govoreći o tome, **Zdravko Grebo** je rekao: ukoliko nema pregovarača kod nas, ukoliko nema vezivnog materijala, strani pregovarači i pomiritelji samo su znak da onda takva zemlja uopšte nema smisla postojanja. On je to ilustrovao slikom veš-mašine, koju je neko uključio i — izišao, a mi, u centrifugi, čekamo da nestane struje.

— Ako je realnost i racionalnost ono što nas vodi, onda se svakako nude i mnogo bolji sutrašnji partneri nego što smo sada jedni drugima — rekao je. — Ali, svi su shvatili da treba da naprave nacionalne države sad il' nikad, i da nikad više istorija to neće staviti na dnevni red. U svemu tome, Bosna i Hercegovina je talac Jugoslavije.

Kao izaslanik svoje republike, Dimitar Mirčev je gostima pohvalio Makedoniju kao jedinu republiku u kojoj su nacionalizmi neutralizovani, u kojoj nema nasilja ni naoružanja, i iz koje, stoga, ne treba da čudi što je izišla platforma Gligorov — Izetbegović, sa nekoliko originalnih rešenja. Ovu oazu mira demantovao je predstavnik makedonskih Albanaca listom činjeničnih nezadovoljstava svog naroda.

O simbolima koji podstiču najdublja, atavistička osećanja naroda, o masovnom naoružavanju partija i dijalogu Evrope sa Balkanom kao neminovnošću govorili su **Tibor Varadi**, **Zagorka Golubović**, **Miroslav Pečujlić**; **Veton Suroi** je izvestio goste da na Kosovu i u Vojvodini nije bilo slobodnih izbora, a Vlada Lazić (Zagreb) da se na potiskivanju genocida nad Srbima u Hrvatskoj u prošlom ratu ne gradi bezbedna sadašnjost.

Evropa bi morala da zna da je strašno teško pomoći nam jer među zavađenim stranama više nema poverenja — rekao je Lazić.

Šansa iz mira

Svi sistemi koji su stvarani u Evropi iz rata pokazali su se neodrživim jer su se sukobi kad-tad ponovo javljali, s većom žestinom podsetio je **Đuro Kovačević**.— Evropa je sada prvi put u prilici da sopstveni poredak — evropsku integraciju — stvara iz mira. Hoće li tu šansu ostvariti? Ako je to prokletstvo Evrope, onda nema šansi za nas, ali ni za druge. Istorijsko iskustvo i pamćenje uče nas da je moguće iskorišćenje pada za nacionalnu hegemoniju, obnavljanje poznatog reda stvari. Pad jednog dela Evrope znači borbe drugog dela oko starih pretenzija, što bi Evropu odvelo na kraju ovog veka do pada na početak veka.